

ČALOUD, Dalibor; FOLTÝN, Tomáš; HAVLÍK, Vlastimil; MATUŠKOVÁ, Anna (eds.). Volby do poslanecké sněmovny v roce 2006. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 219 s. ISBN 80-7325-108-6

Brněnský sborník z roku 2006 je kvalitním rozbořem parlamentních voleb, a to hned z několika hledisek: otázky stranického systému, předvolební kampaně, role médií a výzkumů veřejného mínění, volební geografie, dopadů volebního systému, srovnání s okolními zeměmi, ústavněprávní problematiky, atd.

Úvodní kapitola (Dalibor Čaloud, Tomáš Foltýn, Vlastimil Havlík) přináší analýzu českého stranického systému a různých posunů v jeho rámci v uplynulém volebním období (2002-2006). Autoři nahlíží na problém ze tří teoretických perspektiv: G. Sartoriho, J. Blondela a S. Rokkana. V prvním případě docházejí k závěru, že „*se český stranický systém nachází (prozatím) mimo Sartoriho nabízené typy systémů politických stran.*“ (str. 10) Během minulého volebního období (v jeho „druhé fázi“) však sledávají tendenci k bipolarizaci stranické soutěže („vyklizení“ politického středu – útok ČSSD doleva a KDU-ČSL doprava), tedy posun k umírněnému pluralismu. Co v této části knihy postrádám, je pokus o přesnější vymezení českého systému před rokem 2002 a důkladnější vyrovnání se s „první fází“ minulého volebního období. V této etapě podle mého mínění český stranický systém vykazoval řadu rysů typických pro Sartoriho polarizovaný pluralismus (obsazenost středu, oboustranná opozice vůči centristické vládě, atd.). Přesto autoři použití takového označení dosti rezolutně zamítají.

Blondelovo pojetí sice na jedné straně oceňuji jako jednodušší (založené na dvou numerických kritériích), leč reflektují jeho omezenou vypovídací hodnotu. Kvalifikujeme-li Českou republiku jako multipartismus bez dominující strany, pak ji zařadíme po bok systémů, které mohou v praxi fungovat významně jinak.

V „Rokkanovské“ pasáži kapitoly autoři identifikují jednotlivé konfliktní linie (cleavages) české politiky. Kromě tradiční čtveřice štěpení (socioekonomické, církev – stát, město – venkov a centrum – periferie), z nichž první v českém prostředí výrazně dominuje a poslední dvě jsou takřka irelevantní, se zamýšlejí nad třemi dalšími liniemi: vztah k evropské integraci, komunismus – antikomunismus a materialismus – postmaterialismus.

Metodologicky zajímavým počinem je zařazení kapitoly o „evropské“ dimenzi české politiky hned na druhé místo. Lze to chápat jako sympatický pokus o kompenzaci jinak takřka neviditelného tématu, jehož absence byla patrná zejména právě před volbami 2006. Není překvapením, že v mezivolebním srovnání (2002-2006) autor Vlastimil Havlík konstatuje výrazný pokles zájmu o „evropské“ téma prakticky u všech relevantních stran. Primárním důvodem je podle něj samotný fakt vstupu do EU, kterým se otázky spojené s evropskou integrací postupně banalizovaly a zevšedněly (zejména v kontrastu s kampaní 2002). Sekundárním faktorem je nedávné seskupení stran podél pravolevé socioekonomické linie do dvou bloků, které nejsou ve vztahu k EU vnitřně homogenní (proevropská ČSSD plus vlašná KSČM, resp. vlašná ODS plus dvě menší proevropské strany). Autor také nenechává bez povšimnutí jisté posuny u ODS (Topolánek mnohem méně vyhraněný než Klaus) a zejména u KSČM („smíření“ se s členstvím v EU, růst vlivu proevropské skupiny ve straně). Naopak KDU-ČSL s upozaděním Cyrila Svobody ve svém silně proevropském postoji poněkud ochladla, což – jak bych dodal – koinciduje s obdobným vývojem křesťanskodemokratických

stran v některých evropských zemích (Nizozemí). Za zamyšlení by v této souvislosti rovněž stálo, do jaké míry by střízlivější evropská orientace lidovců mohla lépe rezonovat s převažujícím míněním konzervativního venkovského elektorátu této strany.

Následují hned dvě kapitoly věnované problematice volební kampaně – jedna zaměřená na sdělovací prostředky („Volební kampaň v médiích“ – Barbora Petrová) a druhá na politické strany („Volební kampaň 2006: nástup politického marketingu do České republiky“ – Anna Matušková). Obě autorky ve svých kapitolách shodují na rostoucí medializaci, personalizaci a marketingové profesionalizaci (amerikanizaci) voleb. Kombinace těchto trendů má za následek napření hlavní pozornosti na dvě nejsilnější strany, nepřímo pak poškození menších hráčů a posílení bipolarity.

Petrová si obzvláště všímá fenoménů jako *public relations* a *spin doctoring* (strategie komunikace s veřejností, resp. cílené vytváření dojmů a mediálních obrazů). Upozorňuje také na chybné, či dokonce záměrně manipulativní nakládání médií s informacemi (typicky například interpretace výzkumů veřejného mínění). Svou roli přitom sehrávají politické sympatie či antipatie konkrétních žurnalistů, přičemž je patrné celkové vychýlení doprava.

Matušková popisuje, jak se jednotlivé strany stále více snaží namířit své strategie na konkrétní cílové skupiny voličů (segmenty), a výstup jejího bádání hovoří za vše. „*S nadsázkou je možné tvrdit, že v České republice došlo k revoluci ve využívání metod politického marketingu.*“ (str. 63) Jako průkopníka této revoluce označuje především sociální demokracii. Oproti tomu ODS dle Matuškové nedokázala naplno využít potenciálu opoziční strany. „*Největší chybou kampaně ODS bylo, že nechala sociální demokraty určovat témata, tempo a dynamiku kampaně.*“ (str. 79) Na jiném místě autorka oceňuje *agresivitu* kampaně ČSSD a její *neustálé útoky na protivníky* (str. 73). Proti tomuto hodnocení, vycházejícímu možná až příliš jednostranně z dominantního amerického pohledu na věc, lze podle mého mínění postavit zcela opačné pojetí, zohledňující kulturní specifika českého prostředí. Domnívám se totiž, že český volič se spíše intuitivně identifikuje s tím slabším, „mírumilovnějším“, resp. bránícím se hráčem. Příznačné to bylo v kampani 2002, kdy ODS působila mnohem agresivněji a „akčněji“ (telefonáty voličům domů – efektivní americká metoda s ryze kontraproduktivním účinkem v ČR), leč ve finále jasně zvítězila špidlovsky zosobněná sociálnědemokratická „vlídná tvář“. Totéž do značné míry platí, jak ostatně sama autorka na straně 76 reflektuje, i pro kampaň v roce 1998.

Rozhodně nelze než souhlasit, že všechny tři menší (nyní) parlamentní strany doplatily na mediální prezentaci voleb jako *souboje dvou titánů* (str. 87) a že se v závěru kampaně výrazně prosadilo téma antikomunismu. Odvrácenou stránkou rostoucí profesionalizace je negativní kampaň a zejména pak „výroba“ skandálů typu Kubiceho zprávy, které autorka věnuje samostatný oddíl.

I další dvojice kapitol setrvává u tématu předvolební kampaně. Zaostruje ale pohled na její dva dílčí, leč klíčové aspekty: „Předvolební průzkumy a jejich možný dopad na chování aktérů politické soutěže“ (Otto Eibl) a „Osobnostní rozměr parlamentních voleb“ (Jakub Kyoušek).

Eibl ukazuje, že předvolební šetření napomáhají k pomyslné přeměně politiky v jakési sportovní utkání. To může na jednu stranu zvýšit atraktivitu volební soutěže pro občany, na

druhou stranu ale mohou „tvrdá fakta“ a „objektivní čísla“ navodit dojem předem rozhodnuté záležitosti a od účasti ve volbách odradit. Toto dilema není po teoretické stránce vyřešeno a rozhodnuto. Jak ale autor přesvědčivě podotýká, hlavní úskalí předvolebních šetření (a výzkumů veřejného mínění obecně) nespočívá v technice jejich provádění či dokonce v jejich samotné existenci, nýbrž ve způsobu jejich prezentace a interpretace v médiích. Již klasickým příkladem je „poplašná zpráva“ z dubna 2006, podle níž by KDU-ČSL nepřekonalala pětiprocentní hranici. „*Lajdácké zacházení s daty*“, jak to na straně 98 nazývá Eibl, (či, dodal bych, v horším případě záměrná manipulace), spočívá v matení pojmů. Namísto „stranických preferencí“ (které, jak známo, zahrnují i nevoliče a nerozhodnuté) novináři mnohdy zavádějí vlastní pojem „volební preference“, což implikuje, že prezentovaná data jsou momentální prognózou volebního výsledku (neboli tím, čemu se blíží spíše tzv. „volební model“).

Kylouškova, šestá kapitola je důkladnou a informačně cennou analýzou kandidátních listin. Z mého hlediska je nejzajímavějším zjištěním pokračující proces „starostizace“ české politiky. Je to obzvláště viditelné u etablované čtveřice parlamentních stran, kde došlo ke zřetelným nárůstům počtu starostů a primátorů na kandidátkách – především pak u ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, jež se tím takřka dotáhly na dosud suverénní ODS. Je jen škoda, že rozbor tohoto fenoménu není v knize lépe provázán s bezprostředně následující kapitolkou o volební geografii, čímž by se možná poněkud zvýraznila teoreticko-interpretáční složka volebně-geografické kapitoly (vedle její dominantní složky informačně-popisné).

Kyloušek dále přistupuje k charakteristice pole zvolených poslanců, přičemž jako kritéria používá míru obměny poslaneckých klubů, věk, pohlaví a místo bydliště poslanců. Upozorňuje na strategii ČSSD nasazovat v krajích celostátně známé osobnosti, což ve výsledku vede k tomu, že sedm z devíti poslanců, zvolených v jiném kraji, než je místo jejich trvalého bydliště, jsou sociální demokraté.

Dle mého mínění by bývalo stálo za to doplnit tento rozbor o jeden či dva odstavce zohledňující i některá další významná kritéria: původní profesí nebo alespoň vzdělání poslanců.

V již avizované sedmé kapitole o volební geografii Martin Kabát a Michal Pink srovnávají výsledky parlamentních stran v roce 2002 a 2006. Jako základní územní jednotku standardně používají okres ČR. Optimální by samozřejmě bylo jemnější měřítko, ale to bohužel není pravidlem ani ve studiích, které se volební geografii věnují samostatně. Autoři pracují s tzv. „územími volební podpory“. Tato metoda spočívá ve vymezení teritoria složeného z takového počtu nejúspěšnějších okresů, v nichž se koncentruje 50% hlasů pro jednotlivou stranu. Nevýhodou této metody je podle mého soudu to, že se všemi subjekty je zacházeno zcela izolovaně. Vhodným doplňkem by tedy možná bylo uvedení mapek, na nichž by se pro každou stranu území republiky velmi jednoduše rozdělilo na podprůměrné a nadprůměrné okresy z hlediska procentní (tedy *relativní*) podpory.

Cenným přínosem je srovnání výsledků z roku 2006 s předchozími volbami (1996, 1998, 2002). Čtenář tedy může porovnat dvě přehledné mapky u každé ze čtyř pevně etablovaných parlamentních stran (ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL). Potvrzuje se obecně známá skutečnost, že dlouhodobě nejstabilnější vzorec volební geografie vykazují křesťanští demokraté, těsně následováni ODS a komunisty. Naopak ČSSD se svými výkyvy se poněkud

vymyká. Přesto i zde autoři hovoří o „stabilní voličské základně“, což je tvrzení diskutabilní, leč z jisté perspektivy (např. při úplném opominutí tzv. „voleb druhého řádu“) obhajitelné.

Kapitola o volební geografii je kvalitním, výrazně popisným a informačně bohatým příspěvkem, který poslouží jako vhodný základ pro další studium – tedy jednak pro jemnější analýzu, ale především pro interpretaci toho, proč je ta která strana dlouhodobě úspěšná právě na daném území. Oba aspekty v této kapitole z pochopitelných důvodů (rozsahový limit) nejsou a nemohou být náležitě rozpracovány.

Jako jednu z nejpřínosnějších částí knihy vnímám kapitolu Dalibora Čalouda věnovanou volebnímu systému a volebnímu inženýrství (s příznačným podtitulkem „současný stav a možné změny“). Autor stručně mapuje historický vývoj volebních systémů na našem území. Píše, že „české země tradičně užívají systém poměrného zastoupení“ (str. 147) a v poznámce následně upřesňuje, že se to netýká období vlády KSČ (1954-1989), kdy platil většinový systém. Neuvádí již, že jiný typ většinového systému se používal i za Rakouska-Uherska, ale toto „opomenutí“ je v kontextu celé kapitoly nepodstatný detail.

Jádro jeho výkladu je totiž směřováno do současnosti, čímž se pokouší vnést světlo do spleti zmatků a chyb, kterými zpravidla oplývají mediální i politické debaty na toto téma. Například ti, kdo jsou nespokojeni s deformacemi volebních výsledků a současně přespříliš „uhranuti“ d'Hondtovým dělitelem, se dočtou známý, leč ne dostatečně prezentovaný fakt, že tato formule *sama o sobě* nemá výrazně disproporční účinky. A že velkým stranám napomáhá teprve ve spojení s menšími volebními obvody (str. 153). Výmluvná je v tomto smyslu tabulka 3 na straně 155, která srovnává dopady tohoto dělitele v různých variantách dle počtu (a velikosti) volebních krajů. V kombinaci s jedním celostátním obvodem se d'Hondt prakticky neodchyluje od dokonalé proporcionality (srov. údaje na str. 152). Při variantě osmi „starých“ krajů (používaných do roku 1998, ale s jinou formulí) by se ale d'Hondtova metoda spíše blížila současným „pokřiveným“ výsledkům (přinesla by jen 3 mandáty zeleným na úkor velkých stran). Propastné rozdíly oproti současnému stavu (natož pak ideální proporcionalitě) a vymazání SZ z politické mapy by již přinesla kombinace s 35 kraji, což je počet obsažený původně v opozičně-smluvním návrhu. Spojení téhož počtu krajů s tzv. *modifikovaným* d'Hondtem (dle návrhu z dílny opoziční smlouvy) by však znamenalo – slovy Dalibora Čalouda – „bez nadsázky doslova zemětřesení“ (str. 157): redukci KDU-ČSL na jeden mandát (ODS 98, ČSSD 93 a KSČM 8).

Pozoruhodné jsou propočty kalkulující se seskupením jednotlivých stran do volebních koalic (při zachování stávajícího volebního systému i skutečných procentních výsledků z roku 2006). Jak autor v poznámce č. 16 korektně upozorňuje, „jde o pouhé matematické modely, které nejsou schopny promítnout odchylné chování voličů politických stran v případě uzavření dané předvolební aliance.“ (str. 160) Odchyly oproti současnému stavu činí až sedm mandátů (v případě hypotetické koalice ČSSD-SZ). Podotýkám, že není v mých technických možnostech ověřovat matematickou správnost uváděných výpočtů, které autor deklaruje jako jeho vlastní. Upozornil bych jen na drobnou chybu v součtu v tabulce 7 na straně 160. Součet mandátů KDU-ČSL a SZ je 19, tudíž rozdíl v případě „čtyřkoalice“ (viz 3. řádek) by činil plus pět, nikoliv plus čtyři.

Autor v této souvislosti připomíná situaci z roku 2002, kdy se obě nejmenší parlamentní strany spojily do Koalice, čímž obešly poškozující účinky (tehdy) nového volebního systému.

Dále naznačuje, že tento model by mohl být inspirativním i pro současnou KDU-ČSL a SZ. Na tomto místě ale dle mého mínění citelně chybí upozornění na významná rizika a úskalí takového postupu. Jedním je ono známé „vykroužkování“ kandidátů koaličního partnera disciplinovanými lidoveckými voliči (pomocí preferenčních hlasů). Zkušenost s tímto efektem, pomocí něž liberální unionističtí voliči nechtěně a nevědomky „na svých zádech“ vynesli do sněmovny řadu lidoveckých poslanců, podle mě na dlouhou dobu (ne-li navždy) poznamená důvěryhodnost KDU-ČSL jako potenciálního spojence pro *předvolební* koalici – přinejmenším v roli silnějšího partnera. Je tu i další aspekt. Koalice v roce 2002 zůstala za očekáváním a silným (ne-li nejsilnějším) argumentem protivníků bylo tvrzení, že se jedná o umělý, programově nekompatibilní slepenec. Netřeba dlouze zdůrazňovat, že programová, ideová a „mentální“ slučitelnost KDU-ČSL se *zelenými* je ještě o poznání problematičtější, než tomu bylo v případě US-DEU, která v posledku měla své konzervativnější křídlo a otevřeně se hlásila k pravici. Oba faktory jsou podle mého názoru silně demotivující.

Byť se v tomto příkladu odráží náznaky snad až příliš technicistního a mechanického uvažování, sympaticky střízlivé vyznění má závěr kapitoly: „...každé volební inženýrství je jen teorie, která může mít v praxi naprosto odlišné vyznění.“ (str. 163)

Jako určitý dodatek k Čalounovu rozboru volebních systémů slouží devátá kapitola, nazvaná „Krátká poznámka ke strategii politických stran ve volební kampani v kontextu efektů působení volebních systémů“ (Dalibor Čaloud, Anna Matušková). Výstižnější, byť ještě o slovo delší název by – vzhledem k obsahu kapitoly - mohl znít „...ke strategii *malých* politických stran...“ Slabší strany si totiž podle autorů uvědomují, že obzvláště v malých obvodech kvůli vysokému přirozenému prahu nemají šanci na mandát, přestože zde překročí, třeba i několikanásobně, pětiprocentní (celostátně platnou) klauzuli. Proto zde nasazují všeobecně známé, leckdy i kontroverzní lídry, kteří tu alespoň „zabojují“ za co nejlepší celostátní výsledek (a „pojistí“ překročení pětiprocentní klauzule). Jako příklady uvádějí Františka Straku (KDU-ČSL) v Karlovarském a Petra Pávka (SZ) v Libereckém kraji. Autoři také relativizují domnělou nespravedlnost, spočívající v nezvolení právě Petra Pávka v kraji, v němž jeho strana získala nejlepší krajský výsledek v republice (přes 9%). Argumentují, že rozhodující není procentní zisk, který je jen *relativním* vyjádřením podílu z určitého celku, nýbrž *absolutní* počet hlasů. V tomto světle se pak *zvolení* např. Cyrila Svobody za Prahu (se ziskem pod 5%, leč přes 30 tisíc hlasů) vzhledem k *nezvolení* Petra Pávka za Liberecký kraj (přes 9%, ale „jen“ mírně přes 20 tisíc hlasů) nejví jako nepatřičné. Protiargumentem by ale mohlo být, že v kontextu systému poměrného zastoupení nelze právě ony *relativní, proporční* vztahy mezi výsledky jednotlivých stran zanedbávat a bagatelizovat. Platí sice, jak autoři zdůrazňují na straně 169, že Pávek (přesněji řečeno SZ) získal o třetinu méně hlasů než KDU-ČSL (C. Svoboda) v Praze. Zároveň ale platí, což už autoři nedodávají, že Zelení (a všichni ostatní) na Liberecku měli možnost soutěžit o čtyřikrát méně hlasů než lidovci (a jiní) v Praze. Pávkových dvacet tisíc hlasů na Liberecku má tedy jinou váhu než Svobodových třicet tisíc v Praze. Chceme-li srovnávat, bez *proporčního* vyjádření se v posledku neobejdeme.

Zároveň ale, uznávám, platí imperativ d'Hondtovy metody, zjišťující nejvyšší *průměrné* počty hlasů stran vynaložené na každý mandát, a to *jednotlivě podle kraje*. Jediným východiskem z tohoto dilematu se tedy vskutku zdá být „*sladění velikosti volebních obvodů*“, což je doporučení Nejvyššího správního soudu, k němuž se nakonec v závěru přiklání i sami autoři deváté kapitoly.

Tomáš Foltýn v desáté kapitole uvádí volby 2006 do kontextu parlamentních voleb okolních zemí (všichni sousedé plus Maďarsko, s dílčími odkazy i na Slovinsko, pobaltské republiky, Rumunsko, Bulharsko a Ukrajinu). Provádí stručnou komparaci volebních i stranických systémů, (v samostatných oddílech navíc s ohledem na mechanismus stranické soutěže a stabilitu stranického systému). Kromě toho srovnává volební účast, analyzuje konfliktní linie i praxi sestavování vlád z hlediska teorie koalic. Zvláštní pozornost věnuje působení případných (post)komunistických stran. Již z tohoto širokého záběru (jakož i z výše uvedeného výčtu zemí) je zřejmé, že ve svém rozboru v rozsahu pouhých šestnácti stran nutně zůstává poněkud na povrchu. Mimo toho zčásti rekapituluje závěry ostatních příspěvků ve sborníku, což však není třeba pokládat za mínus tohoto textu. Za podstatně rušivější element považují několik věcných nepřesností, nesrovnalostí a sporných tvrzení.

Na straně 175 píše, že poměrné volební systémy v několika vyjmenovaných zemích, ČR nevyjímaje, *selhávají* ve schopnosti generovat většinové a programově kompatibilní vlády. Dle mého soudu při tom spíše selhávají konkrétní politici. Má výhrada se týká obzvláště Foltýnem uvedeného Polska a Německa. V obou zemích bezpochyby bylo teoreticky možné sestavit většinové a programově příbuzné koalice. Té levicové v Německu zabránila nepřijatelnost Die Linke pro SPD. A pravicové koalici v Polsku, která byla ostatně neformálně „vytvořena“ již před volbami, zamezila eskalace osobních sporů mezi oběma protagonisty (PO, PiS) v souvislosti s prezidentskými volbami. S oběma faktory nemá volební systém jako takový pranic společného. Obdobně lze problematizovat častá tvrzení o „patových důsledcích“ českého volebního systému – přinejmenším v letech 1998 (možnost solidní pravostředové většiny) a 2002 (to, o čem se dnes zcela samozřejmě mluví jako „levicové stovce“, byla tehdy „stojedenáctka“ – jen nebyla z hlediska jednoho z aktérů proveditelná. S tím opět nemá volební systém co do činění).

Ostatně mým výhradám dává sám autor nepřímou za pravdu: „*Za vinu se tato situace (křehkost vlád – pozn. aut.) často dává – zcela neoprávněně – volebnímu systému.*“ (str. 186) Zajisté, schopnost generovat většinové sourodé vlády není totéž co *stabilita* vlád již existujících. Tudíž nelze říci, že by autor přímo odporoval sám sobě. Ale přesto – proč by volební systémy měly být na vině v prvním bodě, a ve druhém nikoliv?

Z kategorie sporných tezí je i zařazení polské LPR mezi *krajní levici*. (str.187) Pravolevé štěpení má však v Polsku přinejmenším tři roviny: socioekonomickou, postkomunisté – antikomunisté, nacionální tradicionalismus – kosmopolitní hodnotový liberalismus. LPR může být řazena na levici (otázka však zda na krajní?) leda z prvního hlediska, které však v Polsku, jak sám autor píše (str. 184), není jednoznačně dominantní. (Navíc tímto způsobem by se v Polsku na pravici *spolehlivě* ocitla snad jen Občanská platforma.) Co se týče vypjatého nacionalismu, antikomunismu a tradicionalismu hraničícího až s náboženským fundamentalismem, patří LPR spíše na *pravý* okraj spektra než na levý.

Nejasnosti může vzbuzovat i tvrzení na stranách 183-184. „...*dříve nejsilnější strana* (ČSSD před volbami 2006 – pozn. aut.), *přestože volby prohrála, oproti volbám posílila, a to nejen v absolutních číslech, ale i procentuálně.*“ Potud korektní srozumitelné tvrzení. Autor ale pokračuje. „*K tomuto jevu došlo např. i na Slovensku...*“ Poučený čtenář se asi dovítí, že Foltýn má na mysli SDKÚ a srovnání jejich volebních výsledků z let 2002 a 2006. Kdo by však vycházel *doslova* z autorovy formulace, mohl by se mylně domnívat, že „*dříve*

nejsilnější strana“, tj. HZDS, oproti předchozím volbám posílila. Toto však přičítám spíše formulační neohrabanosti a nepokládám to za vážnou vadu.

Nedovedu si však již zcela vysvětlit, proč autor na straně 187 označuje jako „semaforovou koalici“ trojici SPD, Zelení a *Die Linke*, když je celkem obecně známo, že třetím partnerem v této kombinaci měla být vedle stran bývalé Schröderovy rudozelené koalice liberální „žlutá“ FDP. Důvodem ztroskotání „semaforu“ po posledních německých volbách tedy nebyla, jak autor píše, absence koaličního potenciálu *Die Linke* (ta byla důvodem ztroskotání jiné teoreticky možné koaliční varianty), nýbrž neochota pravostředové FDP podílet se na levicové vládě a celková v Německu podvědomě zakořeněná nechuť k početnějším než dvojjmenným koalicím.

Další má výhrada, která však již nepoukazuje k věcné chybě ani formulační nejasnosti, jako spíše k interpretačnímu sporu, se týká Foltýnova hodnocení působení české Strany zelených. Autor nejprve se stopou ironie píše o její pravolevé „dezorientovanosti“ (str. 177), načež označuje její pravostředovou inklinaci za (západoevropským hlediskem) „nestandardní“. Totéž se opakuje v závěru, kde je však zmíněný jev popisován již jako „evropsky“ nestandardní. A v tom je právě podle mě problém. Skutečně platí, že v *západoevropském kontextu* není pravicové směřování zelených představitelné. Potud je první autorovo tvrzení korektní. Dodal bych ale, že *náš kontext* v tomto směru *není západoevropský*. Navíc v *opravdu celoevropském kontextu* již uvedená orientace (či „dezorientace“) tak nestandardní není (viz Lotyšsko). Pokusil bych se nabídnout vlastní vysvětlení. Západní zelení vznikali od 60. let v radikální revoltě proti tamnímu dobově vnímanému establishmentu (kapitalismu, konzumu, militarismu, apod.), což poukazuje k jejich levicovosti. Ve střední a východní Evropě se ale v 80. letech rodil ekologicky orientovaný disent (který lze chápat jako ideové podloží dnešních zelených) v odporu proti místnímu *komunistickému* establishmentu. Setrvávání na pravicových, antikomunistických a liberálně-individualistických pozicích tedy není až tak nepochopitelné a hodné mimořádného údivu. *Jako takové* (abstrahováno od veškerých konkrétních, dobově a časově proměnlivých okolností) může mít přece environmentalistické hnutí *obecně a teoreticky* takřka *jakoukoli* tvář: od vysloveně konzervativní (pokora k přírodě, návrat k odkazu, který nám v ní zanechali předci, nedůvěra v lidskou konstruktivistickou megalomanií) až po radikálně levicovou (nadmárodní koncerny a mezinárodní kapitalismus jako praví ničitelé životního prostředí, apod.).

Výše uvedené výhrady by však neměly zastřít cenný přínos Foltýnovy kapitoly, jakkoli se celkově jeví jako nejslabší. Velmi kvalitní jsou oddíly týkající se stranických systémů, jejich bipolarizace a stability. Také nelze než souhlasit, že český stranický systém se z komparativního hlediska nejvíce podobá německému a rakouskému (mimo jiné především i svou stabilitou), zatímco např. „příbuzné“ Slovensko se již mnohém výrazně odlišuje, a to ani nemluvě o Maďarsku, či dokonce Polsku a pobaltských republikách.

Velmi poučná je poslední kapitola, nazvaná „Teorie a praxe sestavování vlády v české republice“ (Tomáš Foltýn a Vlastimil Havlík). Za tímto názvem se skrývá rozbor několika důležitých ústavněprávních aspektů: věkové způsobilosti předsedy vlády (s ohledem na potenciální přebírání funkcí prezidenta republiky), otázky případné absence českého státního občanství členů vlády (na příkladě dvou ministrů první Topolánkovy vlády), problematiky „dvou premiérů“, a podobně. Vážnějším problémem je, zda vláda může „přežít“ demisi premiéra (neboli zda může dojít k „výměně“ předsedy, aniž by musel padnout celý kabinet).

Autoři by preferovali „vyměnitelnost“ osoby premiéra, ale jsou si vědomi, že toto dilema již bylo opačným směrem vyřešeno precedentem, kdy S. Grosse nahrazoval J. Paroubek. Podle mého mínění nejspornějším bodem je, zda má prezident právo odmítnout jmenovat člena vlády. Překvapivě autoři tomuto bodu věnují relativně nejmenší pozornost – pouhý jeden odstavec. Konstatují, že „*poprvé v historii České republiky využil prezident (nepsaného) práva nejmenovat (ve výjimečných a odůvodněných případech) konkrétního člena vlády a že v této „právní bitvě“ vyhrál, neboť David Rath nakonec musel jeho tlaku ustoupit.*“ (str. 190) Vystává mi hned několik otázek. Co jsou ony „výjimečné a odůvodněné případy“? Má je odůvodňovat (a jejich výjimečnost ad hoc definovat) pouze sám prezident, nebo by se měl opírat o stanoviska ústavních právníků? Jde-li o „nepsané právo“, potom se ptám, odkud se vzalo. Ústava říká: „...prezident jmenuje...“

Pro laického čtenáře je velmi užitečné stručné uvedení do problematiky teorií koalic. Cenné je připomenutí některých ústavně velmi „neotřelých“ nápadů, které se v průběhu povolební krize objevily. Za všechny jmenujme návrh na dodatečné „dovolení“ 201. poslance, dále pak představu, že by vláda, jež nezískala důvěru, mohla spojit návrh nějakého zákona s otázkou důvěry, apod. Na rozdíl od uvedených kuriozit, které zůstaly mimo realitu, se během povolební krize přece jen ujal jeden „ústavní novotvar“, na jehož spornost z hlediska ducha ústavy autoři správně poukazují: institut „dočasného“ předsedy sněmovny.

Podnětný (a kontroverzní zároveň) je závěr kapitoly, v němž autoři zvažují výhody tzv. negativního parlamentarismu, tak jak je známe např. z Norska („...*existence vlády je vázána nikoli na explicitní důvěru parlamentu, ale na neexistenci explicitní nedůvěry*“ – str. 201). Autoři oceňují větší stabilitu takového uspořádání, zároveň reflektují i některá úskalí („jednorázovost“ tohoto principu, který se vztahuje jen k okamžiku ustavení vlády). Zcela mi tu ovšem chybí jeden klíčový odkaz. Právě v situacích typu „sto na sto“ by negativní parlamentarismus nesmírně posílil prezidenta republiky, když moment sestavení vlády by se stal – díky „odpadnutí“ požadavku důvěry – ryze otázkou jeho libovůle. Jím zvolený „blok“ by se pak stal prakticky nesaditelným.

Navzdory některým výhradám, opravám a připomínkám bych závěrem dodal, že brněnský sborník o volbách 2006 je vysoce kvalitní a informačně cennou analýzou, která stojí za přečtení. V neposlední řadě je nutno ocenit, že se jedná o první – a, pokud vím, prozatím jediné – takto široké zpracování problematiky parlamentních voleb 2006.

Autor předkládá své hodnocení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2006 v článku „*Volby 2006 do Poslanecké sněmovny – volební geografie a pět alternativních vysvětlujících modelů*“ v červencovém čísle Politologické revui (Politologická revue 2007/1).